

Sukukuntani tarina

Nämä kertomukset ovat lähteneet Matilda ja Matti Turpeisen lastenlasten kynistä; jokainen on omalla tarinallaan täydentänyt Turpeisen perhekunnan tarinaa. Näistä tarinoista voi siis lukea minun perhekuntani tarinan. Kirjoitusten loppuun on merkitty kirjoittajan nimi.

Eeva Kilpi-Nevalainen, Matildan tyttärenätyttärenätytär
Sukuseuran sihteeri 1996 – 2015

MATILDA JA MATTI TURPEISEN PERILLISET

Mummoni Matilda Turpeinen os. Kurvinen

Matilda Kurvinen syntyi Ilomantsissa 25.3.1878 Matti Kurvisen ja hänen vaimonsa Eevan, os. Vallius, perheeseen, perheen kymmenentenä lapsena. Matti Kurvinen oli lähetyssaarnaaja Pietari Kurvisen veli ja koko sisarusparvensa vanhin lapsi. Hänen äitinsä oli Mateli Kuivalattaren tytär Kristiina. Perimätiedon mukaan Matti oli metsäyhtiön palveluksessa ns. "kymppinä", joka kierteli savotoilla ja mm. maksoi palkkoja savottamiehille. Matkalla seurasi joskus nuori neitonen Matilda, joka musikaalisena viihdytti iltaisin savottamiehiä haitarisoitollaan.

Matilda solmi avioliiton koverolaisen maanviljelijä Matti Turpeisen kanssa 26.3.1900. Näin hän tuli miniäksi Suur-Turpeilaan (Suur-Turpeela), jonka entinen nimi oli Iivanala, liittyen samalla karjalaisen mallin mukaiseen suurperheeseen. Suur-Turpeilan talo on edelleen pystyssä Koveron keskustassa ja sitä isännöi Matti Turpeisen veljen Aatun pojanpoika Matti Turpeinen vaimonsa Valman kanssa.

Samassa taloudessa asuivat Matin vanhemmat, sisaret, veljet, heidän lapsensa sekä työväki. Vuosisadan vaihteessa ja sen alkuvuosina talon väkiluku oli n. 30 henkeä Matildalle ja Matille syntyi seitsemän lasta: Eeva s. 1901, Siiri s. 1902, Eero s. 1904, Toivo s. 1907, Arvo s. 1909, Helvi s. 1911 ja Toini s. 1913.

Matin kuoltua 11.2.1918, vain 43-vuotiaana, jäi Matilda leskeksi seitsemän alaikäisen lapsensa kanssa. Hänelle jäi myös suuri vastuu talon elämän jokapäiväisestä hoidosta. Matti ja Matilda olivat hoitaneet talon isännyyttä ja emännyyttä vanhimpana perheellisenä. Vanhan perinteen mukaan miehensä kuoltua Matilda vei joulun alla torpparille ja muille erillään asuville työntekijöille joululahjoina joulukinkut ja lämmintä villaista.

Suur-Turpeelan (Turpeilan) talo

Vuonna 1934 Matilda muutti neljän nuorimman lapsensa 19.1.1919 tehdyn sopimuskirjan mukaan Yläpihasta Jänisjoen rantaan, Myllylle. Sinne valmistui uusi päärakennus 1934. Asumaan sinne jäivät Matildan lisäksi Toivo ja Helvi. Toini lähti opiskelemaan ja Arvo siirtyi liike-elämän palvelukseen. Toivon vastuulliseksi tehtäväksi tuli kosken varrella olevan vesiturbiinimyllykiinteistön ja siihen kuuluvien toimintojen hoitaminen. Myllykiinteistöön kuului kiviparimylly, sirkkelisaha, pärehöylä ja sähkögeneraattori, joka asennettiin 30-luvun alussa.

Meille lapsenlapsille mummola oli mieluinen kokoontumispaikka kesäisin. Ennen talvisotaa ja sota-aikana meitä oli parhaimmillaan koolla Eeva-tädin lapsia kolme, Eero-enon lapsia neljä ja meitä Siirin lapsi neljä. Mieleeni jäi kun Otto-setä suurena urheilun ystävänä järjesti meille juoksukilpailut, jossa kaikki palkittiin rahapalkinnolla. Olimme siellä Tilda-mummon ystävällisessä huomassa.

Talvisodan syttyessä Tuupovaaran asukkaat saivat määräyksen lähteä evakkoon. Meidän evakkotaipaleemme vei Kiteelle Eeva-tädin perheen luo. Otto-setä oli rintamalla Kiteen komppanian päällikkönä. Kiteetä ei evakuoitu.

Lähdimme evakkomatkalle 30.11.1939 noin klo 18 maissa illalla kahdella hevosella. Mummolan hevonen oli valjastettu liistereen (työreki) eteen ja siihen oli kuormattu tarpeelliset matkatavarat. Toisena hevosena oli meidän Simpsi, joka veti ajorekeä. Ajoreessä vällyn ja polstan alla istuivat Tilda-mummo ja äiti. Me lapset: minä, Pentti, Eira ja Helinä olimme vuoronperään kummankin hevosen kyydissä, välillä juosten lämpimiksemme. Hevosmiehenä meillä oli Jussi Ihanus eli "Ruhvin Jussi". Matkaa oli edessä n. 80 km. Oli pakkana ja tähtikirkas taivas. Laskeuduimme meiltä Joensuusta Ilomantsiin menevälle maantielle. Tiellä marssi kohti Ilomantsia suuri joukko sotilaita täyspakkkaus ja ase selässä. Lisäksi tiellä meni samaan suuntaan kuorma-autoja sinisiksi maalatuin lyhdyin.

Puolen yön maissa saavuimme Tohmajärven Kemieen. Mäen päällä oikealla tienvarressa olevan talon ikkunoista loisti valot tielle. Menimme kysymään, saisiko talosta yösjaa. Saimme luvan yöpyä. Siellä suuren tuvan seinusvieruspenkillä oli vanha pariskunta, oka surkutteli kohtaloaan. He olivat saaneet äkkilähdön sotaa pakoon mieron tielle. Aamulla jatkoimme matkaa ja iltapäivällä saavuimme Kiteelle. Näin alkoi Tilda-mummon ja meidän talvisota Kiteellä. Kitee oli myös lähellä sotanaäyttämöä. Rintamalta marssi suuret joukot vangiksi saatuja venäläisiä sotilaita kohti Joensuuta lähellämme olevaa maantietä pitkin. Myös suuria lehmäkarjoja ajettiin kohti Joensuuta. Myöhemmin evakosta palatessamme näimme samat lehmät ammuttuina ja lumivallin päälle heitettyinä. Evakkoaikamme Kiteellä sujui rauhallisesti ja turvallisesti. Siitä suuret kiitokset isäntävällemme.

Talvisodan loputtua 13.3.1940 lähdimme kohti Koveroa 21.3.1940. Ensin kuorma-auton lavalla Joensuuhun. Pakkasta -17 astetta. Joensuusta jatkoimme matkaa linja-autolla Koveroon.

Tilda-mummon elämää hallitsi sodan ilmapiiri. Hän vietti vanhuutensa kotonaan myllyllä läheistensä luona ja siirtyi ajasta ikuisuuteen 2. kesäkuuta 1944. Tulin tuntemaan Tilda-mummon lapsista välittävänä, opastavana hartaana ja lämpimänä ihmisenä.

Matilda Turpeinen, os., Kurvinen lapsineen

Lahdessa 5. huhtikuuta 2005

Arvo Hiltunen; Matildan ja Matin toiseksi vanhimman lapsen, Siirin vanhin poika

Vanhempamme Eeva Maria ja Otto Pitkänen

Äitimme Eeva Maria Pitkänen (os. Turpeinen) syntyi Koverossa 6.1.1901 Matilda (os. Kurvinen) ja Matti Turpeisen perheen vanhimpana lapsena. Lapsuutensa ja nuoruutensa hän asui vanhempiensa ja sisarustensa kanssa Suur-Turpeelassa, Tuupovaaran kunnan, Koveron kylässä.

Isä toimi Joensuun piirin VI sk-alueen aluepäällikkönä 5.3.1922 alkaen ja muutti asumaan Tuupovaaran Koveroon, missä hän tutustui äitiini. He solmivat avioliiton 7.6.1925 Tuupovaarassa. Avioliiton solmimisen jälkeen he muuttivat asumaan Oskolan hoviin Kiihtelysvaarassa, missä syntyi sisaruksista vanhin, Eero Heikki Olli (4.4.1928 – 18.8.1978). Myöhemmin isämme siirtyessä aluepäälliköksi Kiteen ja Kesälahden kuntien alueelle, he muuttivat asumaan Kiteen Puhoksessa sijainneeseen Kaukaan kartanoon, missä syntyi Pirkko Marjatta (20.5.1933 –).

Pitkäsen perhe, ylärivissä vasemmalta: Eero, Pentti, Otto-isä, Pirkko ja Matti. Alarivissä vasemmalta: perheen ensimmäinen miniä Ulla (os. Käkelä), Eeva-äiti sekä Kirsti.

Puhoksesta perhe muutti asumaan Kiteen kirkolle Anttolan tilalle, jossa Kirsti Liisa Matilda (28.8.1935 – 26.9.1974) sekä Matti Seppo Otto Ilmari (29.10.1941 – 2.8.2010) syntyivät ja vuonna 1947 muutimme omaan taloon, Pentti Veikon (22.7.1947 –) syntymäkotiin.

Äiti toimi aktiivisesti Lotta Svärd -järjestössä sen lakkauttamiseen saakka kodinhoidon ohella sekä myöhemmin sotainvalidien naisjaostossa. Hän kuoli 22.11.1978.

Aluepäällikkönä isä toimi Suojeluskuntajärjestön lakkauttamiseen asti, minkä jälkeen hän toimi mm. Siirtoväen huollossa, vakuutustarkastajana sekä urakoi urheilu- yms. kenttiä. Isä osallistui Vapaussotaan Karjalan rintamalla, talvisotaan Kollaan ja Uoman suunnilla sekä jatkosotaan Kannaksella. Isä kuoli 22.6.1982. Vanhuutensa he viettivät Kiteellä

Savitaipaleella v. 2005
Pirkko Kilpi

Vanhempani Siiri ja Leevi Hiltunen

Äitini Siiri Vilhelmina Hiltunen syntyi Koverossa 4.6.1902 Matilda os. Kurvisen ja Matti Turpeisen perheeseen perheen toisena lapsena. Hän vietti lapsuutensa ja varttui kotonaan Suur-Turpeilassa.

Äitini solmi avioliiton Leevi Hiltusen kanssa 9.3.1930.

Isäni oli valmistunut maatalousteknikoksi Kurkijoen maamiesopistosta 1928. Valmistuttuaan hän tuli Tuupovaaraan maatalousneuvojaksi, asettuen asumaan Koveroon, jossa hän tutustui äitiini. He perustivat perheen ja raivasivat äitini perintömaalle Koveroon, kylmään korpeen uudet pellot, rakensivat talon ja uudisrakennukset.

Äitini synnytti kuusi lasta: minut eli Arvo Olavin (30.8.1930 –), Pentti Leevi Paavalin (8.8.1931 – 1992), Eira Anna Matildan (6.12.1932 –), Helinä Astrid Vilhelminan (25.1.1934 – 1999), Mauri Aimo Armaksen (16.7.1943 – 1991) ja Mirja Kyllikin (28.2.1945 –). Hän joutui kantamaan suuren vastuun talouden hoidosta ja lasten kasvatuksesta.

Äitini kuului Lotta Svärd -järjestöön. Hän osallistui mm. sota-aikana ilmavalvontatehtäviin. Ilmavalvontapiste oli Koveron yllä olevan Ristivaaran päällä olevassa suuressa männyssä. Hyvän lauluäänen omaavana hän osallistui myös kuoro toimintaan.

Isäni aika kului pääasiassa neuvontatehtävissä ja kunnallisissa luottamustehtävissä. Hän osallistui talvisotaan. Jatkosotaan hänen ei tarvinnut lähteä, vaan neuvontatyön ohella hän sai tehtäväkseen Tuupovaaran työ- ja talkoopäällikön tehtävät.

Isäni halvaantui 1956 ja luopui tehtävistään. Hän kuoli 14.2.1965. Äitini eli sen jälkeen leskenä sairauden heikentämänä ja menehtyi 22.1.1970.

He olivat ahkeria ja elivät työntäyteisen ja raskaan mutta rikkaan elämän.

Lahdessa 3.4.2005
Arvo Hiltunen

Vanhempani Eero ja Martta Turpeinen

Eero Johannes Turpeinen syntyi Koverossa 22.6.1904, jossa hän jo 14-vuotiaasta lähtien otti huolehtiakseen synnyinpaikkansa Suur-Turpeelan pellot. Eero avioitui 27.3.1927 Martta Vänskän kanssa ja asettui asumaan ja viljelemään Koivikon tilaa Koveron Lokankivessä. Maanviljelijöiden ohella hän kasvatti ravihevosiä ja kilpaili niillä. Eero ja Martta saivat kuusi poikaa: Erkki Juho Matiaksen (31.3.1928 – 30.8.1969), Asko Kalevin (18.4.1929 – 24.9.1976), Aimo Ilmarin (6.8.1930 – 16.2.1975), Pauli Sakarin (31.10.1932 – 28.3.1990), Lauri Olavin (30.6.1935 – 31.10.1935) ja Pekka Armaksen (10.4.1941-) mutta perhe jäi äidittömäksi varhain, kun Martta äiti kuoli 2.4.1944. Eero asui Lokankivessä kuolemaansa 17.5.1964 asti.

Lapsista:

Erkki - toimi työnjohtajana Kymi-yhtiössä ja myöhemmin ratavartijana. Harrastuksena metsästys. Vaimo Sirkka ja poika Kyösti.

Asko - toimi maanviljelijänä ja rakennusmaalarina, samoin metsästys harrastuksena.

Aimo - toimi maalarina, harrastuksenaan myös metsästys.

Pauli - toimi pankinjohtajana. Vaimo Sinikka, lapset Anne, Tiina ja Riitta.

Lauri - eli vain neljä kuukautta.

Pekka - rakennusmestari, harrastuksena metsästys ja kuoro- ja yksinlaulu. Vaimo Kaija, lapset Ulla, Jukka ja Minna.

Juttuja Turpeisen suvusta

Jatkosodan aikana Eero palveli hevosemiehenä rintamalla. Hän vei etulinjaan muonitustäydennystä ja toi paluukyydissä vainajia. Hän liikkui yksin, mutta kertoi ettei häntä pelottanut, koska ase oli jossain kärrin pohjalla turvana. Kun hän erään kerran oli juottamassa hevosta lähteellä, kaksi isokokoista venäläistä ilmestyi yhtäkkiä pusikosta. Eero arveli viimeisen elokuun päivän koittaneen hänelle, mutta yllättäen venäläiset nostivat kädet ylös ja antautuivat. Aseeton Eero otti nämä kaksi vangiksi ja vei heidät kompaniansa päällikölle. todennäköisesti hän sai ansaitsemansa loman ko. tehtävästä.

Koverossa myllyllä asuessaan Matilda-äiti käski Eeroa lopettamaan hiehon. Eero ampui hiehoa, joka ensimmäisen laukauksen jälkeen vain katsoa mollotti häntä. Eero ampui uudestaan – sama juttu. Silloin Eero arveli jutussa olevan jotain mätää ja meni lähemmäksi. Hän potkiasi hiehoa jalkaan, jolloin se kaatua mätkähti maahan. Hieho oli kuollut jo ensimmäisestä laukauksesta, mutta oli pysynyt pystyssä parressa kiinni olevana riimun avulla.

Martta Turpeisen (os. Vänskä) hautajaisissa keväällä 1944 isä-Eeron sylissä Pekka sekä vieressä Erkki, Asko, Aino ja Pauli

Tuupovaarassa v. 2005
Pekka Turpeinen

Vanhempani Toivo ja Helmi Turpeinen

Kuvassa ylärivissä vasemmalta: Herman Eskelinen, Helmi Turpeinen sylissänsä Paula Turpeinen ja Toivo Turpeinen, keskellä Liisa ja Aapo Rautiainen ja alarivissä Kaisa ja Kyösti Turpeinen

Vuonna 1943 isäni avioitui. Hän oli edelleen Koverossa myllärinä, jonne hän vei äidin sekä äidin – sotelesken – lapset Liisan ja Aapon. Koverossa ollessa syntyivät Kaisa ja Kyösti. Sen jälkeen koti muuttui Huosiovaraan äidin maatilalle, jossa oli myös appiukko Eskil Herman Ehrukainen.

Isä rupesi olemaan osa-aikainen perheenisä, koska hän teki edelleen kaksi viikkoa Koverossa myllärin hommia ja kaksi viikkoa maatalan töitä. Tätä jatkui vuoteen 1952 asti, jolloin isä luopui myllyosuudestaan ja muutti vakituisesti Huosiovaraan maatalan isännäksi. Huosiovara kuului Kiihtelysvaaran pitäjään, mutta isä ei ollut mieleltään koskaan kiihtelysvaaralainen vaan tuupovaaralainen. Hänelle jäi Koveron metsäpalstat, joiden nojalla hän sai toimia tuupovaaralaisena. Mm. raha-asiat, lääkäriasiat hän hoiti Tuupovaarassa. Hän oli mm. perustamassa Tuupovaaran Säästöpankkia ja kuuluisen isännistöön. Huosiovaarasta hän kuskasi vanhuksia Tuupovaaraan ja opasti avaamaan pankkitilit ja hoitamaan tilin kautta asiat.

Isä teki myös kyläläisille veroilmoituksia – tammikuussa ei saanut kirjoituspöydältä edes kynää nostaa, ettei mene valtava paperipino sekaisin.

Noin 50-vuotiaana isälle tuli sokeritauti ja hän joutui pistämään ruis-kulla insuliinia. Niinpä kun kylällä oli jollakin tarve pistoslääkitykseen, niin lääkäri käski mennä Toivo Turpeisen luo, ettei tarvitse tulla kirkonkylälle asti.

Isä hoiti tietenkin tilan vuotuiset metsänmyynnit ja loi hyvät suhteet metsäfirmojen ja –herrojen kanssa. Meistä lapsista oli mukava seurata niitä harjakaisiltoja.

Isä oli hyvin sukurakas, usein käytiin setien ja tätien luona.

Vuonna 1965 isä osti Joensuusta talon ja Huosiovaaraan tuli isännäksi velipuoleni Aapo Rautiainen. Kesällä isä istutti Rajalan pihaan kuusen, joka on nyt iso puu.

Isän maallinen vaellus päättyi 15.2.1971 ja koska aina isä kaipasi Koveroon ja Tuupovaaraan; niinpä hänen viimeinen leposijansa on Tuupovaaran hautausmaalla.

Joensuussa 2005
Paula Turpeinen

Enoni Arvo Turpeinen

Arvo Matias syntyi Koverossa Matilda ja Matti Turpeisen perheeseen 24.11.1909. Käytyään kansakoulun hän meni harjoittelijaksi Pohjois-Karjalan Osuusliikkeen Koverossa olevaan myymälää. Kokemuksen karttuessa hän siirtyi Osuusliikkeen pääpaikalle Joensuuhun esimiestehtäviin. Ennen talvisotaa 1930-luvulla hän siirtyi edelleen Sortavalaan esimiestehtäviin paikallisen osuusliikkeen palvelukseen. Talvisodan syttyessä hän lähetti tavaransa Koveroon, mummolaan Myllylle.

Arvo osallistui talvisotaan. Jatkosodan alkaessa hän loukkasi selkensä rintamaolosuhteissa niin pahoin, että hänet vapautettiin sotapalvelusta. Siirryttyään siviiliin hän kotiutui Koveroon ja asui aluksi veljensä Eeron luona Koivikossa. Meille Koveroon valmistui yläkertaan keittiö-olohuoneen huoneisto 1945. Ensimmäisenä sinne muutti asumaan tätini Helvi Pappisen perhe. He rakensivat uuden asuinrakennuksen meidän naapuriin n. 1947. Huoneiston vapauduttua Arvo muutti sinne asumaan. Meillä asuessaan Arvo autteli isää uudisraivaussuunnitelmien tekemisessä ja tarkastuksissa.

Sota-aikana ja sen jälkeen Arvo osteli halkoleimikoita, teetti ja ajatti halot tienvarteen ja myi edelleen. Hän myös teetti koivuhaloista ns. nalikoita, eli läpimitaltaan noin 5 cm palikoita. Koivuhalko sahattiin noin 5 cm pätkiin, jotka pilkottiin kirveellä pieniksi. Arvo työllisti näin kylän poikia. "Nalikoita" käytettiin polttoaineena häikäpönttöautoissa.

Arvo oli myös useita vuosia Osuusliike Sisä-Karjalan myymälänhoitajana Oskolassa

Arvon mennessä avioliittoon 1956 nuoruuden ihastuksensa Annin kanssa, heidän tavattuaan toisensa jälleen Arvon ollessa myymälänhoitajana Oskolassa 50-luvun alussa, hän kutsui minut ja veljeni Pentin vihkimistilaisuuteen. Heidät vihittiin Tuupovaaran kirkkoherran toimistossa keskikesällä heinäkuussa. Kun vihkiminen oli suoritettu ja laskeuduimme ulkorappusia alas, niin Arvo totesi että "olipa siinä ropinat sanoi mummo kun tuohelle pissi".

Arvo oli todennut taksiautoilija Veikko Jyrkösen Koverosta kuljettamaan hääseuruetta eli hääparia, Penttiä ja minua. Vihkimistilaisuuden jälkeen lähdimme kohti Joensuuta ostoksille ja valokuvaamoon, mennessä pysäytettiin auto Kulhon kankaalla, jossa kävimme männikössä pissillä. Tarpeet tehtyämme nousimme autoon ja jatkoimme matkaa. Heti kuitenkin huomasimme, että Anni ei ollut kyydissä. Peruutimme ja koukkasimme Annin kyytiin ja jatkoimme matkaa Joensuuhun. Ostin häälahjaksi hääparille kuusi kappaletta alppakateelusikoita.

Arvo oli taiteilijaluonne. Jo Koverossa ollessaan hän osallistui nuorisoseuran näyttämötoimintaan. Arvolla oli hyvä lauluääni. Hän oli sanavalmis ja ronski puheissaan. Kerran nuorisoseuran talon näyttämöllä esitetystä näytelmästä oli rekvisiittana ollut kananmunia, joista Arvo oli puhunut hävittämiä ohi näytelmän vuorosanojen. Tarina kertoo, että esirippu oli vedetty kiinni ja näytelmä oli päättynyt siihen. Myös Joensuussa ja Sortavalassa Arvo oli osallistunut paikalliseen näyttämö- ja kuorotoimintaan.

Koverossa taksimies Veikko Jyrkönen, joka oli pieni mies, järjesti automiesten pikkujoulujuhlan nuorisoseuran talolla. Menimme Arvon kanssa sinne juhliin, vuosi oli n. 1955. Tanssialiini oli laitettu pöydät, joissa istui jo juhlayleisöä. Mentyämme sisään ilmoitti Ukko-Pekka Laukkanen suurella äänellä, että "tervetuloa pikkumiesten autojouluun", johon Arvo vastasi kuuluvalla äänellä: "tämä on viisautta, olkaamme vakaat" –nuotilla, millä ortodoksipapit tekstin laulaat. Tämä herätti yleistä hilpeyttä.

Arvo tuli hyvin toimeen lasten kanssa ja hänellä oli kyky saada lapset reagoimaan mieleisellään tavalla. Meillä oli joskus tuvassa toistakymmentä lasta, meidän lisäksi naapurien Hirvosten ja Pappisten lapset. Kun hän kävi raskaasti haukottelemaan, niin kaikki haukottelivat. Tai jos hän kävi äänekkäästi nauramaan, niin kaikki nauroivat kovasti. Naapurienkin lapset kutsuivat häntä Arvo-enoksi. Arvolla ei ollut omia lapsia ja hän oli hyvin pidetty ihminen.

Arvo siirtyi ajasta ikuisuuteen 30.12.1969.

Kuvassa vasemmalta Anni ja Arvo Turpeinen, Toini Turpeinen, Toivo Turpeinen, Eeva Pitkänen sekä Helmi Turpeinen.

Lahdessa 13. huhtikuuta 2005
Arvo Hiltunen

Helvi ja Reino Pappinen

Helvi-täti ja Reino-setä, kuten Arvo-serkkuni muistelmissaan mainitsee, asuivat aluksi Hiltulan yläkertaan rakennetussa huoneistossa. Vuonna 1947 rakensivat oman talon siihen lähelle, missä mekin aina loma-aikaan kävimme.

Lapsia perheeseen syntyi neljä: Martti Juhani (25.1.1945 –), Pirjo Sinikka Anneli (18.6.1946 –), Raija Helena (23.10.1948 –) sekä Hilikka Kaarina (23.3.1950 –).

Helvi-täti osallistui kodinhoidon lisäksi Lotta-työhön. Reino-setä toimi kuorma-autoyrittäjänä ja myöhemmin Rauma-Repolan palveluksessa.

Täti kuoli 9.9.1989 ja setä 26.5.1990.

Savitaipaleella 2005
Pirkko Kilpi

Tätini Toini Turpeinen

Seuraavat Toinin elämäkertaa koskevat haastattelut ja keskustelut olen käynyt pääasiassa vuosina 1992 ja 1999.

Lahdessa 17.5.2005
Arvo Turpeinen

Tätini Toini Turpeinen syntyi Koverossa 11.8.1913 Tilda ja Matti Turpeisen perheeseen, perheen seitsemäntenä lapsena.

Toini vietti lapsuutensa Koverossa Suur-Turpeilassa ns. suurperheessä, johon kuuluivat vanhemmat, isovanhemmat, tädit, sedät, heidän lapsensa ja työväki. On olemassa valokuva vuodelta 1910, jossa talonväkeä on 29 henkeä. Kuva on otettu kesällä pääarakennuksen edessä.

Hänen lapsuudessaan ei ollut sähköjä, ei radiota eikä televisiota. Elämä talossa pyöri hyvin pitkälle toimeentulon, ruoan ja lämpimän hankkimiseksi. Kaikki osallistuivat taon töihin voimiensa, taipumustensa ja taitojensa mukaan.

Toini aloitti koulunsa Koverossa, entisen Lauri Vänskän paikalla, talossa, joka sijaitsee Turpeilaa vastapäätä tien toisella puolella. Siellä oli 1920-luvulla suuri vanha pääarakennus, jonka toisessa päässä oli majoitettuna sokeita naisia, jotka neuloivat mm. villasukkia. Toinin äiti oli neulottanut heillä villasukkia omalle perheelleen. Samassa rakennuksessa olleessa suuressa tuvassa oli Toini aloittanut kansakoulu 9-vuotiaana vuonna 1922. Kansakoulu oli silloin neljäluokkainen. Silloin oli tapana, että kansakoulu aloitettiin 2-viikon jaksolla, jolla opeteltiin koulun tavoille.

Koveron varsinainen koulu oli sama, joka sijaitsee kylän toisessa päässä, Tuupovaaraan menevän tien varressa.

Toini oli jo lapsesta lähtien pirteä ja eläväinen tyttö. Vanhempi siskonsa Helvi oli jopa uhannut kieltäytyä yhteisistä uimareissuista, kun Toini oli ollut vallaton ja kova sukellemaan. Tilda-mummo oli tuumailut, että tyttö on pantava kouluun, ei siitä työntekijäksi ole.

Toini pyrki 1927 Joensuun yhteiskouluun ensimmäiselle luokalle. Hän kertoi, että hakutilaisuudessa oli mm. kirjoitettava aine taulussa olevasta aiheesta, jossa oli kukko ja kana. Hänet hyväksyttiin kouluun.

Oppikouluajana Joensuussa hän asui tätinsä Hannan ja tädin miehen, opettaja Niilo Suihkon perheessä. Matkat Joensuuhun tehtiin sulan maan aikaan liikennöitsijä Laineen autolla. Autossa oli koppi ja lava, joka oli verhottu sivuilta ja päältä. Lavalla oli puupenkit, joissa istuttiin vastakkain. Lavalle päästiin tikkaita myöten. Talvella matkat tehtiin hevosella ja kotona käytiin vain juhlapyhinä. Kuskina oli mies nimeltään Möly-Jaakko. Hevosten syöttö- ja juottopaikka oli Heinävaarassa Koljosen majatalo.

Toinin aikaan yhteiskoulussa oli koululaisia llomantsista. Tuupovaarasta oli opettaja Kusti Määttäsen lapset Koverosta sekä Eeva, Aarne ja Väinö Vatanen, jotka olivat Konnunniemen Vatasia. Aarne oli Ari Vatasen isä. Siihen aikaan oppikouluun menivät vain virkamiesten, opettajien, pappien, kauppiaiden ym. varakkaiden lapset.

Toini kertoi, että kylällä olivat ihmetelleet hänen oppikouluun lähtöä; oli vielä pula-aika. Tilda-mummo oli jäänyt leskeksi miehensä Matin kuoltua vuonna 1918 eikä taloudellinen tilanne mikään hyvä ollut.

Opiskeluaikanaan Joensuussa Toini liittyi pikkulottiin. Hän oli mm. kirjeenvaihdossa saksalaisen tytön kanssa, joka kuului Hitler-Jugend –nuorisjärjestöön. Tyttö oli nimeltään Vera Ehlenbecle ja hänen isänsä oli upseeri. Tyttö oli kertonut, että kun Hitler puhui Kaiser-Plazilla, niin kylmät väritykset kulkivat ruumiin läpi. Vera oli pyytänyt Toinia käymään Saksassa, mutta siihen hänellä ei ollut mahdollisuutta.

Toini valmistui ylioppilaaksi 1935. Hän haki opettajaopistoon Jyväskylään ja kauppar korkeakouluun mutta ei onnistunut pääsemään niihin. Hän piti välivuoden ja oli Kiteellä siskonsa Eevan lapsia hoitamassa. Toini oli myös ollut pari päivää opettajan sijaisen Koverossa. Tytöt tottelivat mutta pojat ei. Tytöt olivat kannelleet opettaja Kyösti Määttäselle, joka oli pistänyt pojat arestiin.

Toini haki 1936 Helsingin yliopiston lainopilliseen tiedekuntaan, jonne hänet hyväksyttiin opiskelemaan. Hän liittyi Helsingissä yo-lottiin. Eeva-sisko oli lahjoittanut hänelle lottapuvun Kiteellä ollessaan.

Toini valmistui 1939 keväällä varanotaariksi. Valmistuttuaan hän pääsi Okoon Helsinkiin kesätöihin. Palkka oli 1000,- / kuussa; kesäloman jälkeen palkka nousi 50,- /kk.

Kun talvisota alkoi, nuoret lotat saivat lähteä sotahommiin. Toini tuli kotikyläänsä Koveroon, jossa hänet määrättiin ilmavalvontaan ja muonitustehtäviin. Hän palveli koko talvisota-ajan Koveron puhelinkeskuksessa kauppias Matti Vänskän talossa. Puhelinkeskus oli sotilas- ja siviilikäytössä peitenimellä "LIEKKI". Siellä hän vuorotteli yötäpäivää Irma Vänskän ja Tuulikki Määttäsen kanssa.

Kun talvisota loppui ja sotilaita alkoi tulla rintamalta, niin Toini kertoi saaneensa eräältä Tolvajärven taisteluista tulleet sotilailta metallisen kopeekan rahan, jossa oli luodin jättämä jälki. Tämä kopeekka oli säästännyt ao. sotilaan hengen.

Talvisodan loputtua 1940 Toini palasi takaisin Helsinkiin Okoon. Sieltä hän myöhemmin meni Valtion Tapaturmakeskuksen palvelukseen, jossa hän teki varsinaisen elämäntyönsä ja josta hän myös jäi eläkkeelle. sota-ajalta Oko oli maksanut puolet palkasta pankkiin.

Ensimmäinen muistikuvani Toini-tädistä on vuosilta 1935 tai 1936. Olimme Koverossa heinäpellolla, joka sijaitsi Myllytien varressa, tien yläpuolella, noin 100 m maantiestä. Kasasimme kuivia heiniä kekkoon talvivarastointia varten. Toini oli keon päällä ottamassa ja polkemassa niitä tiukkaan. Joku toi kahvit ja eväät heinätysväelle. Keko oli niin korkea, ettei sieltä kesken kaiken voinut alas tulla; ei olisi päässyt ylös. Joku vitsaili, että Toini jää ilman kahvia, kun sinne ylös ei yllä antaa. Saatiinhan ne eväät Toinille korissa pitkäkartisen heinähangon haarukassa.

Toini oli ikuinen opiskelija. Hän oli kiinnostunut Italiasta ja Ranskasta, joita kieliä hän myös jatkuvasti opiskeli. Hän teki myös lukuisia matkoja Italiaan, Ranskaan ja Tunisiaan.

Toini oli ensimmäinen Turpeinen, joka asettui asumaan Helsinkiin. Hänen kotinsa oli kuin sillanpääasema ja hyvin monet meistä saivat nauttia hänen vieraanvaraisuudestaan. Tulimme kaikki tuntemaan Toini-tädin seurallisena, positiivisesti ajattelevana, iloisena, huumoria käyttävänä ja ymmärtävänä ihmisenä. Nämä ominaisuudet olivat hänellä myötäsyttyisiä.

Toini kertoili myös lapsuutensa jouluisia Suur-Turpeelan talossa Koveron kylän keskustassa, lähellä maantietä. Tilda-mummon perhe asui talon toisessa päädyssä, jossa oli mm. suuri tupa. Joulukuusi oli pystytetty tuvan keskilattialle. Ennen joulua teurastettiin siat, joista jätettiin kinkut ja rynnimakkaratarpeet, jotka valmistettiin jouluksi. Kuusen koristeina heillä oli taitetuista paperiarkeista saksilla leikattuja paperikuvioita ja kynttilät. Illalla joulupukin tullessa ja oveen koputeltaessa Toinin tehtävänä nuorimmaisena oli avata ovi pukille. Hän kertoi avanneensa oven arkaillen, jopa peläten. Liekö Toini käyttäytynyt kiltisti? Joulupukilla oli päällä käännetty turkki ja kädessä aisakello. Jouluaamuna käytiin joulukirkossa Tuupovaarassa hevoskyydillä ja tulomatalla ajettiin kilpaa; kenen hevoskunta oli ensimmäisenä kotikylällä.

Toini-tädin kertomuksia

Kylästä ja kyläläisistä:

Saviniemeä isännöi Toinin setä Pekka Turpeinen. Pekka oli perustamassa Koveron osuuskassaa vuonna 1906. Hän toimi myös myöhemmin osuuskassan hoitajana ja piti toimistoa tuvan nurkassa. Toimiston kalusteina olivat ylä- ja alakaappi ja avaimet olivat Pekka-sedän taskussa.

Roju-Risto Turpeisen asuinpaikka on ollut entisen Pekka Vänskän paikka. Se sijaitsee kylältä Metonlouhelle mennessä; uuden ja vanhan tien risteyksessä. Otto Turpeinen, joka oli myös Koveron osuuskassan hallituksessa, lienee ollut Roju-Risto Turpeisen perhekuunta. Toini oli sitä mieltä, etteivät ne Turpeiset olleet samaa sukuhaaraa meidän kanssa.

Koveron kylä oli aikoinaan jaettu ruotsin- ja venäin piähen. Kylän länsipäässä asuivat pääasiassa ortodoksit, jotka olivat tulleet aikoinaan Itä-Karjalasta. Kylän itäpäässä asuivat myöhemmin Sisä-Suomesta muuttaneet. Kylän itäpäästä keskikylälle päin asuivat mm. Oskar Siljander, Benhard Ikonen, Jussi Ikonen, Suhoset ja Haaraset. Kylän korkeimmalla paikalla asui Heikki Pennanen. Juttu kertoi, että Suholaan oli vuosisadan alussa ostettu puimakone. Heikki oli pist´aijan yli katsellut puimakonetta ja puintia. Hän oli tuumannut, että "tuollaista rosmaa ei mejän mäille tuuvva". Pennalassa niin kuin muissakin taloissa oli ijät ja ajat puitu riihessä riusoilla (=solmuvarsta).

Toini kertoi Repo livana Toroskaisesta, joka oli asunut Hevoskummun puolella. Asuntona oli ollut turvekattoinen savupirtti. Joensuuun menevän sillan lähellä oli myös tienvarressa asunut mies nimeltään Arhippa, jolla oli ollut samanlainen asunto. Ennen sotia asui Suur-Turpeelan lähellä Kivikumussa Heikki Ikonen perheineen. Heillä oli yksi tytär, nimeltään Kaija. Heikki oli Suur-Turpeelan työmiehes.

Koveron myllyllä, kosken vierellä oli vanha asuinrakennus, jossa asuivat Iita ja Matti Heiskanen. Iita oli yksisilmäinen, tukeva naisihminen. Häneltä oli silmä rikkoutunut keritsimillä. Iita oli toiminut myös pyhäkoulun opettajana. Hän oli suulas ja kovaääninen ihminen; oli taputellut mahaansa ja sanonut että "se on rasvamaha eikä mikään paskamaha". Iitalalla oli suuret rinnat. Hän oli punninnut toisen tissinsä postin vaa´alla. Se painoi 2 kg.

Nikkari Jussi Ihanus asui Koverosta Törisevään päin, vanhan Ilomantsintien varressa Loukkohongan mäkien kohdalla, tien vasemmalla puolen. Jussi asui yksinään ja hänellä oli siinä nikkarin verstaas, jossa hän teki puusepän töitä. Tarvittaessa hän teki töitä myös kyläläisten luona. Käyvin usein Jussin luona. Jussi oli tehnyt itselleen mm. ruumisarkun ja hänellä kerrotaan olleen myös Koveron ensimmäinen polkupyörä. Jussi tutki

raamattua ja oli omalla tavallaan elämänfilosofi. Minulle on jäänyt mieleen eräs hänen kertomansa viisaus: "vielä tulee aika, jolloin ihmiset lakkoilevat saadakseen suurempia palkkoja, vidakseen lakkoilla yhä edelleen". Se oli ollut joskus 1930-40 -lukujen tienoossa. Jussi oli käynyt myös meillä kotona nikkarin töissä.

Liha- ja maitotuotteiden säilytys:

Kevätteurastuksen jälkeen lihat pantiin puusaaviin suolaveteen ja saavi säilytettiin aitassa. Lehmän koivet laitettiin roikkumaan aitan päädyssä oleviin juurikasnauloihin, verkon alle. Siinä kevään aurinko ja tuuli kypsytti lihat, jotka myös säilyivät hyvin.

Edelleen Toini kertoi maidon, kerman ja voin säilyttämisestä kesäaikaan. Talvella nostettiin jäitä, jotka ajettiin ja varastoitiin aitan taakse mutakasaan. Kesällä jäät kannettiin vasulla tuvan alla olevan kellarin betonialtaisiin, joissa maitotaloustuotteet säilytettiin. Kermat vietiin meijeriin, joka oli perustettu Koveroon vuosisadan alussa. Voita valmistettiin myös kotona. Se pakattiin 1 kg:n paloihin puista voimuottia käyttäen.

Puhelu Toinin kanssa jouluaattona 24.12.1999 (Arvo Hiltunen)

Toini oli käynyt lääkärissä 8.12. kun voimat olivat huvenneet. Neljä kuukautta aikaisemmin sokeri oli ollut 7,5. Nyt 8.12. lukema oli ollut 8,5. Lääkäri oli sanonut, että voimat voivat vähentyä, jos sokeri on liian alhaalla tai liian korkealla. Eeva-siskon poika Pentti oli käynyt tyttärensä Viivin kanssa keskiviikkona 22.12. ja pyytäneet syömään ravintolaan. Toini oli kieltäytynyt, koska ei jaksanut. Viivi oli käynyt tilaamissa amerikkalaisesta ravintolasta ruoat Toinin luokse ja he olivat syöneet siellä

Eeva-siskon pojan Eeron leski Ulla oli jo tervehtynyt sen verran, että oli käynyt Toinin luona.

Toini oli käynyt viikolla ruokaostoksilla. Kaupan myyjä oli tuonut ruoat Toinille kotiin, koska hän ei jaksanut kantaa niitä.

Sisaren tyttären tytär Anne tytärtensä ja Nooran kanssa piti tulla käymään Tapanina Toinin luokse, mutta Toini sanoi soittavansa Annelle ja kertovansa ettei jaksaa ottaa heitä vastaan.

Siiri-sisaren tyttärentytär Tarja oli soittanut Toinille ja kertonut olevansa flunssassa. Toinissa oli myös flunssa.

Toinin viimeiset ajat

Talven kuluessa Toini-tädin voimat vähenivät ja hän joutui hoitoon Marian sairaalaan. Toini-täti siirtyi ajasta ikuisuuteen 14.3.2000.

Kuvassa saattoväkeä Toini Turpeisen siunaustilaisuudessa 7.4.2000

Toini-tädin hautajaiset pidettiin 7.4.2000 Helsingissä, Malmin Itäisessä kappelissa. Meidän puolelta olimme hautajaisissa Eiran, Tarjan, Selman ja Riitan kanssa. Muistotilaisuudessa Turpeisen Pekka esitti yksinlaulua ja minä pidin muistopuheen.

Toini-tädin tuhkauurna laskettiin Tuupovaarassa Turpeisten sukhautaan 22.4.2000. Muistotilaisuus pidettiin Tuupovaaran seurakuntatalossa. Serkkuni Pirkko Kilpi järjesti Toini-tädin hautajaiset.

Muistoja äitini Eevan sisaruksista

Siiri-täti

Lapsuuden ja nuoruuden ajalta minulla, kuten myös sisaruksillani on lämpimiä muistoja kun mummolassa kesäisin ollessamme kävimme heillä. Siiri-täti oli aina hyväntuulinen ja kun myöhemmin olin öitäkin siellä, muistan herätessäni ihanan sultsinoiden ym. tuoksun. Sultsinat hän oli aamun tunteina karjatöiden ohella ehtinyt leipoa.

Eero-eno

Lapsuuden ajalta muistan äitini kertoneen, että olin ollut hänen mukanaan hautajaisissa Tuupovaarassa. Kun tulimme enon hevosen kyydissä Koveroon olin kai pelännyt kovaa kyytiä, koska olin todennut, että "kun olisi Anttolan (Kitee) vanha Pomme niin se ei juoksisi näin kovaa". Myöhemmin Koivikolla käydessä muistan hänet leipomassa leipää ja hyvää pullaa. Martta-täti oli kuollut ja eno oli sekä äiti että isä pojilleen

Toivo-eno

Mummolassa myllyllä, missä lapsena vietimme kesät, äiti ja me lapset (Eero, Kirsti ja minä) isän ollessa töissään me lapset saunoimme ja uimme Toivo-enon huolehtiessa, että sauna oli lämmin. Elämä oli silloin huoletonta kuten lapsuus yleensä sekä sää aina "aurinkoinen ja lämmin".

Toivo-enon mentyä naimisiin Helmi-tädin kanssa ja kun he asuivat vielä myllyllä, olin kesäisin usein lasten seurana ja myöhemmin kun he muuttivat Rajalle (Huosiovaaraan) myös siellä. Aina oli yhtä lämmin ja kotoinen vastaanotto.

Arvo-eno

Omat muistini ovat yhtäläiset Arvo-serkun muisteloiden kanssa. Arvo-eno oli luonteva ja mutkaton luonteeltaan, kuten myös Anni-täti, jonka kanssa hän avioitui myöhemmin.

Helvi-täti

Helvi-tädin luona tuli myös oltua paljon, sillä hän asui aivan Hiltulan vieressä olevassa talossa, jonka he Reino-sedän kanssa rakensivat. Lisäksi kun olin heidän lapsiaan vanhempi, olin myös heidän seuranaan.

Toini-täti

Arvo-serkku on muisteloissaan kertonut Toini-tädin elämästä, joten minä muistelen sitä, kun hän oli paljon lomilla meillä Kiteelläkin. Vanhempana kävin hänen kanssaan pienillä lomareissuilla mm. Savonlinnassa. Meille kehittyi sisaruussuhde, sillä minulla ei ollut vanhempaa siskoa.

Savitaipale v. 2005
Pirkko Kilpi

Turpeisen nykypolvea Suur-Turpeelan edessä vuonna 1993 pidetyssä tapaamisessa.